

ANALIZA BILANSA

Dodatak „Narodnom Blagostanju“

BROJ 39

BEOGRAD, 26. SEPTEMBAR 1936.

GODINA VIII

Sadržaj:

Задружна господарска банка д. д., Љубљана
„Драх“, индустрија дрва д. д., Загреб—Цапраг

ЗАДРУЖНА ГОСПОДАРСКА БАНКА Д. Д., ЉУБЉАНА

Везе између словеначких задруга и Задружне господарске банке су тако тесне, да се често јавља мишљење да је она матица словеначког задругарства. Међутим, то није сасвим тачно, јер је претежна већина задруга у Дравској бановини организована и учлањена у „Задружној звези“, која је њихова права матица. Иначе, Задружна господарска банка је благајна свих тих задруга, учлањених у Задружној звези. Ова последња ју је као једини акционар и основала 1920 године. Поједине задруге, које не могу пласирати вишкове својих штедних уложака међу властите задругаре, полажу их на текући рачун Задружној господарској банци. А оне задруге, чије потребе за капиталом прелазе прилив уложака, траже и у нормалним приликама добијају кредит код ње. Задружна господарска банка постала је на тај начин за претежни број словеначких задруга — новчана централа, односно кровна финансијска установа. Задружна господарска банка, која је иначе акционарска банка, има и знатан број пословних пријатеља ван задругарских организација. Њени улози на књижице долазе првенствено од незадругара. А ни есконтиране менице нормално не потичу од задружних установа.

Све до избијања банкарске кризе развитак Задружне господарске банке био је управо сјајан. У релативно кратко време она је успела да се подигне у ред наших водећих банака. Иако са малом главницом (12 милиона динара), ипак је могла да закључи десету годину свог постојања — 1930 — са билансном сумом од скоро 550 милиона динара, чиме је била постала друга од трију највећих щубљанских банака. Задружна господарска банка није ограничила своју делатност само на Словенију, већ је имала своје филијале и у другим крајевима, као на пример у Новом Саду, Сомбору, Бакову, Сплиту и Шибенику. Као што је познато, Словеначка је раније изложила знатне капитале у друге делове наше државе, добијајући за то далеко повољније укамаћење него што се то могло постићи у Словеначкој. У томе погледу играле су врло важну улогу и поменуте филијале Задружне господарске банке, а овај новчани завод је тиме постао не обично важан фактор не само у новчарству Словеније, већ и у целој земљи.

Разуме се да се после навале улагача на шалтере банака у септембру 1931 године и Задружна господарска банка морала борити с огромним тешкоћама, сличним онима с којима су се борили готово сви наши новчани заводи. Она им је ипак одолевала без икакве заштите скоро 3 године. Њена управа се надала да ће се прилике

на новчаном тржишту постепено нормализовати и поправити. Међутим, како се на то узалуд чекало, морала је и Задружна господарска банка да прибегне заштити. 10 априла 1934 затражено је од Министарства трговине и индустрије одобрење за извођење санације и одлагање плаћања. После пречишћавања биланса и прегледа од стране нарочите комисије, решењем од 15 августа 1935 заводу је одобрено:

- 1) одлагање плаћања за 6 година;
- 2) претварање 40% улога и поверилаца у специјални резервни фонд;
- 3) отпис старе главнице за 90% и емисија нове приоритетне главнице од 18,8 милиона динара, с тим да упис изврши Задружна звезда у Љубљани;
- 4) валоризација банчаних непокретности и
- 5) смањење каматне стопе на старе улоге по књижицама и текућим рачунима на 2%.

Као што се види, санација је извршена готово искључиво жртвом акционара, који губе 90% капитала уложеног у банчине акције. Улагачи и остали повериоци трпе само извесан губитак на каматама, јер се са сигурношћу може очекивати да ће им постепено бити враћен и онај део потраживања који је претворен у бескаматни специјални резервни фонд. За покриве овог фонда служе у првом реду банчина потраживања која су издвојена и посебно резервисана приликом састављања пречишћеног биланса, а затим чиста добит која преостане после исплате 4% дивиденде на приоритетну главницу. Целокупну нову приоритетну главницу уписала је „Задружна звезда“, која је и пре тога била главни акционар са око 75% главнице.

У наредној табlici доносимо главне билансне позиције задружне господарске банке за 1930 и за три последње године. Односне цифре нам најречитије говоре о тешким приликама под којима је банка радила у току последњих пет година, као и о огромним напорима које је учинила да испуни своје обавезе и да се оспособи за нови плодни рад. Пре него што пређемо на детаљну анализу свих цифара, морамо напоменути да су у билансу за 1933 исказани пословни резултати пре заштите. Биланс за 1934 показује пречишћено стање завода после извршене реконструкције. Иначе, обим пословања у 1934 и 1935 био је врло ограничен, јер се није тачно знало како ће меродавни решити питање заштите. Треба, наиме, имати у виду да је санација одобрена тек 15 августа 1935, а одлука регистарског суда о потврди извршене реконструкције достављена је банци тек крајем прошле године, односно тек 30 децембра 1935. Због тога су истовремено објављени биланси за све три последње године. Ново пословање по-

казује врло леп напредак, који ће сада после коначног уређења биланса доћи у још већој мери до изражаја.

Рачун изравњања

Активна	1930.	1933.	1934.	1935.
	у хиљадама динара			
Готовина	30.577	3.397	9.683	7.309
Валуте и девизе	3.130	—	—	—
Ефекти сопствени	34.597	16.530	19.213	21.420
Ефекти пенз. фонда	—	292	239	239
Менице	96.369	77.226	62.460	60.538
Дужници	372.928	203.009	115.795	120.283
Дужници спец. рез. фонда	—	—	92.508	92.508
Конзорцијални послови	—	53.783	16.832	4.639
Инвентар	384	69	69	—
Непокретности	5.662	4.814	9.637	9.444
Остала актива	—	1.835	—	—
Пасива				
Главница	12.000	12.000	1.200	1.200
Приоритетна главница	—	—	18.000	18.000
Резервни фонд	4.192	6.222	—	—
Фонд курсне разлике	—	—	1.000	3.303
Спец. резервни фонд	—	—	92.508	92.508
Пензионни фонд	1.020	1.546	1.372	1.242
Улози на књижице	109.617	66.965	48.139	46.647
Улози по тек. рач.	253.570	132.131	74.219	77.052
Новчани заводи	21.572	—	—	—
Повериоци	137.721	100.202	80.124	63.824
Реесконт	—	9.080	7.643	5.305
Преносне позиције	—	1.831	1.087	537
Остала пасива	—	40.722	4.500	9.593
Добитак	1.829	707	595	1.778
Збир биланса	543.648	371.404	331.187	321.789

Збир биланса, који је истоветан са кретањем обртног капитала, био је у 1930 години рекордан са 543,6 милиона динара. Туђа средства којима је банка тада располагала износила су 522 милиона. Од тога је отпадало на потраживања новчаних завода 21,57 милион, на повериоце 137,72 милиона и на улоге 363,2 милиона (и то 109,6 милиона на улоге по књижицама и 253,57 милиона на улоге по текућим рачунима). У билансу за 1933 годину видимо да је обртни капитал смањен на 371,4 милиона. То значи да је у односу на 1930 за 32% односно за 172 милиона динара мањи. Толики је био одлив туђих средстава у току три године. Ако се уз то узме у обзир да је од почетка 1931 до краја 1933 капитализирана камата износила око 90 милиона динара, види се да је Задружна господарска банка, пре него што је затражила заштиту, исплатила својим улагачима и повериоцима око 265 милиона динара, односно око 50% од целог обртног капитала. То је јасан доказ огромне мобилности банчине и високог ликвидитета њене активе.

Иначе, треба констатовати да толики одлив туђих средстава није резултат неповерења, већ тешких привредних прилика у које су биле запале наше мале задружне јединице, пре свега сеоске кредитне и набављачке задруге. Најјаче су смањени пасивни текући рачуни преко којих се књиже улози задруга, који чине пословну базу банке и због којих је она у ствари и основана. Они су пали са 253,57 милиона у 1930 на 132,13 милиона у 1933. Задруге су повукле своје вишкове који су им требали за

удовољење сопствених улагача. Улози на књижице, који долазе у првом реду од варошког становништва, пали су у истом раздобљу са 109,6 на 66,9 милиона. Потраживања новчаних завода, која су крајем 1930 износила 21,57 милиона, у билансу за 1933 више се уопште не јављају. То је у доба новчане кризе сасвим разумљиво, јер се тада сваки новчани завод стара да подржава у својим благајнама и на жиро-рачунима што више расположивих и ликвидних средстава, а не код других завода. У знатној мери су опали (са 137,7 милиона у 1930 на 100,2 милиона у 1933) и остали повериоци, међу којима се вероватно налазе предузећа која припадају концерну Задружне господарске банке и сви пословни пријатељи који се служе њезиним банкарским услугама. Смањење ове позиције потиче отуда, што су трговина и индустрија такође настојале, с обзиром на тешке прилике, да задрже што више готовина.

Интересантно је да је целокупни поменути одлив туђих средстава од око 265 милиона динара извршен само са 9,08 милиона помоћу реесконта (у 1931 реесконт је износио 8,8 милиона, а у 1932 години 10,4 милиона). Све остало је исплаћено из сопствених снага, редуцијом активних рачуна. Готовина је опала за 30,57 милиона у 1930 на 3,39 милиона крајем 1933, што је и разумљиво с обзиром на огромне суме које је банка исплатила. У истом раздобљу менични кредити су редуцирани са 96,3 на 77,2 милиона, а дужници са 372,9 на 203,0 милиона динара. Рачун ефеката, који је крајем 1930 билансиран са 34,6 милиона, сведен је до краја 1933 на 16,5 милиона динара, делом због пада курсева, који су раније књижени преко рачуна дужника, у 1933 исказани су засебно са 53,78 милиона динара.

После пречишћавања биланса и извршене реконструкције, главница износи 20 милиона, а специјални резервни фонд 92,5 милиона. У вези с тим улози на књижице су пали са 66,9 милиона у 1933 на 48,1 милиона у 1934, улози по текућим рачунима са 132,1 на 74,2 милиона, повериоци са 100,2 на 80,1 милиона, а разна пасива са 40,7 на 4,5 милиона динара. За опис губитака употребљен је добитак из 1933 од 707 хиљада динара, затим банчин резервни фонд од 6,22 милиона и књиговодствени добитак који је настао валоризацијом непокретности (око 5 милиона). Због ових промена у пасиви знатно се променила и структура активе. Пре свега су издвојени дужници специјалног фонда у посебну позицију. С обзиром на то опет су редуцирани дужници и менице. Први са 203 милиона у 1933 на 115,8 милиона у 1934, а менице са 77,2 на 62,4 милиона. Конзорцијални послови су такође смањени, са 53,78 милиона у 1933 на 16,83 милиона у 1934. Вредност ефеката је повећана, првенствено због пораста курсева.

Прошле године обртни капитал је смањен за даљих 10 милиона, на 321 милион динара. У пасиви су најјаче смањени повериоци, који крајем 1935 изnose 63,8 милиона према 80 милиона у 1934. Банка је добровољно исплатила неке обавезе које су због високе каматне стопе знатно геретиле њен рачун расхода. Улози на књижице су смањени за 1,5 милиона динара, углавном због исплате аконтације према чл. 20,3 Уредбе о заштити новчаних завода. Ради уштеде на каматама смањен је и реесконт за 2,34 милиона. Улози по текућим рачунима, разна пасива и фонд курсне разлике су у порасту. У активи су опет смањени конзорцијални послови, за 12,2 милиона.

Ако се из општег биланса издвоје главнији подаци о новом пословању добија се следећа слика (у хиљадама динара):

Активна	1934.	1935.
Благајна	5.975	5.515
Менице	90	1.672
Дужници	25	4.388

Пасива	1934.	1935.
Улози књиж.	25	884
Улози тек. рач.	3.697	6.421
Повериоци	1.610	3.528

Пораст нових улога је знатан, нарочито оних, на текући рачун. Прошле године је и позиција нових поверилаца више него удвостручена. Знатан проценат нових средстава (нешто испод 50%) остаје у благајни. Остатак је пласиран у сасвим краткорочне кредите, меничне и по текућим рачунима. Према добивеним информацијама ново пословање показује огroman напредак у току 1936 године.

Као један доказ за то може да послужи и чињеница да је Задружна господарска банка на недавно одржаној лицитацији купила за 23,4 милиона динара цео посед г. Сенде на Бледу, који се састоји од Бледског језера, хотела, разних вила, купатила, права рибарења, великих комплекса ливада, шума итд.

Рачуни губитка и добитка за неколико последњих година овако изгледају:

Расходи	1930.	1933.	1934.	1935.
	у хиљадама динара			
Камата	35.686	24.139	9.429	4.582
Плате	5.634	3.422	2.621	2.240
Социјално осигурање	—	465	359	308
Управни трошкови	1.633	966	1.093	854
Порези и таксе	602	398	518	522
Отпис инвент. и непокр.	290	209	—	261
Курсна разлика ефеката	—	2.623	2.547	—
Отпис ненапл. потраж.	—	1.089	49	—
Резерва за сумњ. потраж.	—	—	4.136	5.000
Чисти добитак	1.830	707	595	1.778
Приходи				
Пренос добити	25	56	—	595
Камата	39.525	29.939	15.314	11.831
Провизије	2.968	697	3.939	876
Приход ефеката	2.799	1.948	1.769	1.823
Приход непокретности	348	289	324	420
Пренос резерви за отписе	—	1.089	—	—
Збир прихода или расхода	45.675	34.017	21.346	14.545
Дивиденда	9%	—	—	4%*)

Издаци за плате намештеника и социјално осигурање износили су у 1930 години 5,63 милиона, а у 1935 само 2,55 милиона динара. Смањење износи 54,7%. Укупна сума издатака за плате, социјално осигурање, управне трошкове, порезе и таксе била је у 1930 години 7,87 милиона, а у 1935 само 3,92 милиона динара. То значи да су ови расходи смањени на половину ранијег износа. Једним делом то је остварено укидањем мање рентабилних филијала у Цељу, Кочевју, Сомбору, Ђакову и Шибенику. Послови филијала у Цељу и Кочевју пренети су на Љубљанску централу, послови сомборске и ђаковачке филијале на новосадску филијалу, и послови филијале Шибеник на сплитску филијалу. Поред централе у Љубљани банка има давац још пет филијала, и то на Бледу, у Крању, Марибору, Новом Саду и Сплиту.

Приходи од камата у 1935 били су 11,8 милиона према 39,5 милиона у 1930. Смањење је огромно, а изазвано је опадањем пословног волумена и обарањем активне каматне стопе. И приходи од провизије су знатно мањи. У

*) Само на приоритетну главницу.

1935 они износе само 876 хиљада према 2,9 милиона у 1930. С друге стране је знатно мања и пасивна камата. Са 35,68 милиона у 1930 она је редуцирана на 4,58 милиона у 1935 години.

Од 1930 до 1933 у билансима се јављао и губитак на курсној разлици хартија од вредности.

У току последње две године због пораста курсева јављају се добици који су делом употребљени за отпис ранијих курсних разлика, а делом се дотирају нарочитом фонду курсне разлике. Крајем 1935 овај износи преко 3,3 милиона динара.

Чисти добитак у 1935, урачунавши и пренос из претходне године, износи 1 милион 778 хиљада. Од тога је употребљено 752 хиљаде за исплату 4% дивиденде на приоритетну главницу, 89 хиљада за редовни резервни фонд, а остатак од 937 хиљада преноси се на нови рачун.

У управном одбору су г.г.: д-р Јакоб Мохорич, претседник; д-р Јожа Басај и д-р Јосип Дерматиа, потпретседници; д-р Антон Брецељ, Франц Габровшек, Франц Храстељ и Иван Забрет, чланови. У надзорном одбору је г. Август Мартинчић као претседник и као чланови су г.г.: Јосип Бургар, Евген Легат, Мартин Стебловник и Јанез Ев. Вреже. Чланови дирекције су г.г.: д-р Иван Слокар, генерални директор; д-р Јошко Јанез и Франц Ерце. Комесари су г.г.: д-р Иво Чесник и д-р Алојзиј Гуштин.

„ДРАХ“, ИНДУСТРИЈА ДРВА Д. Д., ЗАГРЕБ—ЦАПРАГ

Као што смо већ имали прилике да констатујемо, прошла — 1935 — година донела је извесно побољшање општих привредних прилика. То је дошло до изражаја и у нашој дрвној индустрији, нарочито у првој половини године. Због пораста грађевинске делатности, тражња у земљи била је преко целе године знатнија него раније. У вези с тим знатно је повећана и производња. Извоз је почео да расте тек у другом тромесечју 1935 године. Али је његово оживљење било краткотрајно. Пре свега због тога, што и није било изазвано нормалним побољшањем коњунктуре у овој индустријској грани, него ванредним потребама иностранства, а нарочито припремама Италије за рат с Абисинијом.

Услед примене санкција стање се необично погоршало. Како је Италија била најјачи купац нашег дрвета, санкције су готово сасвим онемогућиле и нашу трговину меким и тврдим дрвом. За неке делове наше државе, а то су баш они најсиромашнији, учествовање Италије код нашег извоза дрва износило је чак 95%. Иначе, у укупном извозу нашег дрва удео Италије кретао се око 60%. Обећане компензације за изгрубљено талијанско тржиште добили смо само једним делом. У колико су нам биле и одобрене, наша дрвна индустрија могла их је због разноликости тражње само незнатним делом искористити. Иначе, и извоз у земље које нису примењивале санкције само се у врло малој мери повећао. У нашој дрвној индустрији дошло је на тај начин изненада до врло тешке кризе, за коју се не зна како ће се завршити.

Тешку ситуацију дрвне индустрије погоршала је и ванредно блага зима, која је утицала на смањење потрошње огревног дрвета, које је, као што је познато, нарочито за индустрију тврдог дрвета важан споредни производ. Гросисти у дрву за огрев имају знатне залихе непродате робе коју су били набавили за потрошњу прошле зиме. С обзиром на те велике залихе ни продаја у току ове јесени неће бити повољна. Иначе, ни после

укидања санкција стање у дрвној индустрији није се поправило, јер Италија фаворизује увоз из земаља које нису примењивале санкције. Тако су због санкција сасвим прекинуте неке везе које су постојале већ деценијама.

Тешкоће на које наилази наша индустрија дрва осетио је у пуној мери и „Драх“, који долази у ред наших најстаријих шумских предузећа, нарочито с обзиром на тврдо дрво. Фирма „Драх“ постоји као акционарско друштво од 1921 године, а пре тога као инокосна фирма она је била једна од највећих фирми шумске индустрије бивше Аустроугарске, са огромним шумским комплексима у свим деловима монархије. Њезине шуме у Хрватској и Славонији биле су од нарочитог значаја, пошто је један од најважнијих „Драхових“ извозних артикала било тврдо дрво, у првом реду хростовина. После рата главна дирекција предузећа била је пренета у Загреб, где је остала све до половине 1930 године. У то доба се појављују први тежи знаци кризе, који су кућу „Драх“ присилили на постепено и делимично повлачење из средње-европских ангажмана. Истовремено је и тежиште финансирања пренето опет у Беч. Југословенски посао концентрисан је у Цапрагу код Сиска, где се сада налази и дирекција која је раније била у Загребу. То је допринело и снижењу режијских трошкова.

Пословање у току прошле године морало се ограничити на минимум. Постројења су била само делимично искоришћена, и управа је улагала највеће напоре да обезбеди запослење својим чиновницима и радницима. Упркос свим тешкоћама, прошла пословна година ипак је сразмерно доста повољно завршена. Док су од 1931 до 1934 биланси увек закључивани са губитком, у 1935 се исказује добитак. Да није било отписа потраживања од фирме Дугосело д. д., код које је „Драх“, дрвна индустрија д. д. учествовала са око 762 хиљаде динара, добитак би био довољан и за исплату дивиденде од неколико процената. С обзиром на тај отпис могао се је исказати само скромни добитак, али га не треба потцењивати, јер се он јавља после многих година закључених с губитком.

Биланси „Драха“, дрвне индустрије д. д. за последње четири године овако изгледају:

Рачун изравнања

Актива	1932	1933	1934	1935
	у хиљадама динара			
Благајна, ефекти, менице	2.708	1.894	1.524	621
Инвестиције	28.493	28.272	28.393	28.100
Шуме и залихе дрва	44.917	35.099	38.264	15.176
Дужници	13.119	13.126	6.170	11.590
Транзиторне позиције	—	—	21	—
Губитак тек. год.	(289)	(12)	(67)	—
Губитак с прен. добити	627	639	707	—
Пасива				
Главница	10.000	10.000	10.000	10.000
Резервни фонд	910	910	910	229
Пензионни фонд	820	773	840	893
Фонд амортизације	10.375	10.875	11.375	11.875
Повериоци	67.754	56.349	51.951	32.412
Транзит. позиције	5	122	—	17
Добит у 1935 год.	—	—	—	(67)
Мање пренос губитка	—	—	—	(7)
Чиста добит	—	—	—	60
Збир биланса	89.864	79.030	75.007	55.487

Збир биланса који је последњих година стално опадао смањен је прошле године за даљих 19,5 милиона, на 55,5 милиона динара. Главница износи непромењено 10 милиона динара. Од 1929 до 1934 ни резервни фонд се није мењао. Међутим, због отписа губитка прошле године он је смањен са 910 на 229 хиљада динара. Амортизациони фонд је повећан за пола милиона, на 11,87 милиона динара. Укупна сопствена средства, урачунавши и амортизациони фонд, износе 22 милиона динара, готово једнако као и крајем претходне године.

Повериоци су смањени за 19,5 милиона, са 51,95 милиона у 1934 на 31,41 милион крајем 1935. Смањење поверилаца тачно одговара смањењу збира биланса. Ако разгледамо активу, видимо да је смањење поверилаца као и смањење збира биланса последица тешких прилика у дрвној индустрији. У активи је смањена позиција „шуме и залихе дрва“ са 38,26 на 15,17 милиона, односно за 23,1 милион динара. Крајем 1929 године ова је позиција износила чак 82 милиона динара. Смањење потиче отуда што се старије шуме sukcesивно експлоатишу, а нове — с обзиром на неизвесни развитак прилика — не набављају се више у истом обиму. Поред тога изгледа да се на складишту више не подржавају веће количине дрвета, као што је то раније био случај. Експлоатише се само онолико, за колико има изгледа да ће се у одређено време моћи пласирати.

Дужници који су у 1932 и 1933 били исказани са 13 милиона пали су у 1934 на 6 милиона, а крајем 1935 опет су порасли на 11,5 милиона динара. Остале промене у активи су незнатне. Инвестиције су остале готово на истој висини и износе 28 милиона динара. Благајна, менице и ефекти пали су са 1,52 милиона на 621 хиљаду.

Рачун губитка и добитка

Расходи	1933	1934	1935
	у хиљадама динара		
Пренос губитка	627	639	7
Општи трошкови и плате	2.329	2.206	1.986
Камата и банк. трошкови	2.283	2.344	2.082
Порези	201	181	191
Отписи	576	3.929	1.244
Чиста добит	—	—	60
Приходи			
Бруто добитак	5.278	8.470	5.531
Купонска камата	99	123	40
Губитак	639	707	—
Збир прихода или расхода	6.017	9.300	5.571

Бруто добитак, који је у 1934 износио 8,47 милиона према 5,27 милиона у 1933, прошле године је за 2,9 милиона односно за 35% мањи него у 1934. Општи трошкови и плате су сваке године све мањи. То је доказ ригорозне штедње. На име камата и банкарских трошкова исплаћено је 2,08 милиона, односно за 262 хиљаде мање него у 1934. Отписи износе 1,24 милиона према 3,9 милиона у претходној години. Од тога отпада пола милиона на амортизацију инвестиција, а 744 хиљаде на отпис ненаплативих потраживања. Иако је бруто добитак у 1935 знатно мањи него у претходној години, ипак је коначни резултат повољнији, делом због уштеде у расходима, а делом због тога, што су отписи у 1935 могли да буду мањи него у претходној години. Чиста добит износи 60 хиљада динара и преноси се на нови рачун.